les així com la petita burgesia i una bona part de la classe obrera. L'un i l'altre partit es proclamen contra tota solució autonomista del problema català i per la separació pura i simple. L'Acció Catalana, constituïda davant el cop d'Estat de Primo de Rivera, va néixer amb una gran empenta, però el seu poc coratge des de l'establiment de la dictadura militar ha disminuït considerablement el seu prestigi. L'Estat Català, per contra, dirigit per Francesc Macià, que gaudeix d'un gran prestigi pel seu valor i la seva honradesa, ha arribat a ser la força política més important de Catalunya. Els membres són perseguits despietadament pel Govern. Cinc estudiants membres d'aquest partit acusats d'haver participat en una temptativa d'atemptat terrorista contra el rei passaran en breu per un consell de guerra i es demana per a ells la pena de mort. Aquest partit proclama obertament la decisió d'obtenir la independència catalana per mitjà de la insurrecció armada. Algunes paraules encara sobre els altres partits. El Partit Republicà no té gota de força. Els millors elements s'han passat al moviment nacional. El Partit Socialista no ha tingut mai gens de força a Catalunya. El Partit Comunista és encara numèricament poc important; però la simpatia pel comunisme és cada dia més gran entre la massa obrera. Cal fer observar que l'actitud netament leninista, adoptada pel partit cara a cara del moviment nacional, genera les simpaties de la petita burgesia.

Aquesta simpatia no és simplement platònica, es tradueix en una aliança política. El Partit Comunista Espanyol, les organitzacions sindicals revolucionàries i els partits separatistes catalans i bascos han constituït un front únic per a la lluita contra l'Estat espanyol actual. Aquesta aliança és la millor garantia d'una solució justa al problema nacional. Separades de l'esfera d'influència de la gran burgesia, les masses populars de Catalunya acabaran comprenent que només una república soviètica federativa pot trobar la solució plenament satisfactòria a la qüestió nacional". •

La temuda policia política soviètica, l'NKVD, va participar en la detenció, posterior segrest i mort d'Andreu Nin, segons va revelar el documental de TV3 dirigit per Dolors Genovès 'Operació Nikolai'.

Assassinat premeditat

Un dels episodis més foscos i tenebrosos de la Guerra Civil espanyola fou sens dubte l'assassinat d'Andreu Nin. Durant molts anys, a desgrat de les evidències que en el seu moment van denunciar els seus companys i amics, hi va haver un sector que qüestionava, o si més no justificava, el seu assassinat. Hom va haver d'esperar a l'obertura dels arxius de Moscou, després de la caiguda del règim soviètic, per poder documentar, fil per randa, allò que en el seu moment ja s'havia dit. El documental, dirigit per Dolors Genovès, *Operació Nikolai*, i emès per TV3 l'any 1992, juntament amb altres recerques que s'han fet posteriorment, han manifestat de manera clara les responsabilitats i el *modus operandi* de l'assassinat de Nin.

En plena repressió contra el POUM, després del fets de maig de 1937, i enmig d'una campanya contra el partit, Nin fou detingut el dia 16 de juny de 1937, quan era a la seu de l'Institut Maurin (al Palau de la Virreina, en plena Rambla barcelonina). La detenció responia al pla que havia dissenyat Alexander Orlov, també conegut com a *Xvied*, totpoderós cap de l'NKVD –la policia política soviètica– a Espanya i conseller de la República en matèria d'espionatge i contraespionatge. Segons un document que va enviar a Moscou, el 23 de maig, es tractava de po-

Andreu Nin, líder del POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista), a l'esquerra, i a la dreta, una columna de militants del POUM davant la caserna general del partit a Barcelona.

→ sar en contacte els dirigents del POUM amb una xarxa de la cinquena columna, formada per falangistes, que acabava d'ésser detinguda a Madrid. Fins i tot es va falsificar un missatge, presumptament escrit per Nin i adreçat directament al "Generalísimo", en el qual les complicitats del POUM amb el feixisme quedaven molt clares.

La detenció de Nin la portà a terme una brigada de policies directament vinculada al director general de seguretat, el militant comunista Antonio Ortega, estret col·laborador d'Orlov. Ingressat durant unes hores a la comissaria de policia de Barcelona, a la Via Laietana, de seguida es va plantejar enviar-lo a Madrid. En el trasllat, hi van intervenir membres de la Brigada Especial, Fernando Valentí, Jacinto Rosell i un agent soviètic, Iossif Grigulevitx, també conegut com a *Juzik*, entre molts altres àlies. Va arribar a Madrid el dia 17 i fou traslladat als calabossos de la Brigada Especial, però el mateix dia fou enviat a un hotel existent a Alcalá de Henares, que havia estat en poder de la Brigada de Tancs. En aquest local Nin va realitzar davant la policia quatre declaracions, els dies 18, 19 i 21 de juny. En les quals, feia un exhaustiu repàs a la seva dilatada militància política i negava de manera rotunda i definitiva les acusacions d'espionatge que se li atribuïen.

Davant de l'evidència que Nin, si s'utilitzaven mètodes legals, mai no cediria ni confessaria allò que no era cert, Orlov va canviar d'estratègia i el dia 22 de juny va simular un assalt d'un grup d'homes armats que s'enduguerent el pres. Es tractava de fer passar aquest grup d'homes com alemanys nazis infiltrats a les Brigades Internacionals i fer creure així que Nin s'havia passat a l'enemic. Ben aviat, quan els militants del POUM van començar a escriure per les parets "Govern Negrín, on és en Nin?", els comunistes escrivien a continuació "A Salamanca o a Berlín". El fet és que els qui s'havien endut Nin eren agents vinculats a Orlov, ell mateix i Juzik.

Segons la interpretació que en el seu dia va donar Dolors Genovès, aleshores Nin va ser dut a un xalet d'Alcalá de Henares, utilitzat pel cap de l'aviació republicana, Ignacio Hidalgo de Cisneros i la seva companya Constancia de la Mora Maura, que era censora dels periodistes estrangers. Al soterrani de la finca Nin fou sotmès a tortures perquè confessés el que

LA TRAMA CONTRA NIN. Dalt, Alexander Orlov, cap de la policia política soviètica, NKVD, a Madrid. Baix, el director general de Seguretat d'aquell moment, Antonio Ortega, estret col·laborador d'Orlov.

no havia confessat anteriorment. Però les tortures tampoc van tenir el seu efecte. I, o bé perquè Nin no va resistir a la tortura o bé perquè no el podien alliberar sense que quedessin en evidència els mètodes que s'havien utilitzat, aleshores Orlov va decidir assassinar-lo. En un telegrama firmat per "Juzik" enviat a Moscou, es parlava del lloc de l'assassinat com de la carretera que d'Alcalá de Henares va en direcció a Perales de Tajuña, a mig camí, "a uns dos-cents metres de la carretera, al camp". I sobre els autors es parlava de Xvied (Orlov) i del mateix Juzik, de dos espanyols sense identificar, d'un tal Bom –un alemany–, de Pierre –segons algunes versions l'hongarès Erno Gerö, *Pedro*, l'home del PSUC a Barcelona– i el seu xofer Víctor. L'assassinat s'hauria produït el 21 de juliol de 1937.

No tothom coincideix, però, amb aquesta versió. Ángel Viñas, autor d'una trilogia de llibres sobre la Segona República durant la Guerra Civil, relativitza les tortures sofertes per Nin i considera que fou assassinat el mateix dia 22 de juny, quan fou assaltat l'hotel on havia estat detingut a Alcalá de Henares. Posteriorment, alguns autors estrangers, com la historiadora britànica Helen Graham, desvinculen Orlov de l'assassinat, que explica en clau espanyola. S'han donat també versions en clau mediàtica. Però la versió més recent i clarament diferenciada la va donar el periodista Juan Cobo, a partir de les informacions que li va proporcionar el seu pare, que havia treballat en els serveis secrets espanyols durant la guerra i que coneixia agents espanyols que sí que havien col·laborat en l'assassinat. L'assassinat s'hauria produït en el quilòmetre 202 de la carretera entre Madrid i Albacete:

"Según esos datos, la muerte de Nin ocurrió cuando los agentes de la NKVD lo llevaban en coche de Madrid a Valencia, desde donde iban a trasladarlo a la URSS en barco. Planeaban montar en Moscú un gran proceso por su implicación en los sucesos de mayo de 1937 en Barcelona que consideraban como una 'puñalada por la espalda a la causa antifascista'. El proceso sería dirigido contra el trotskismo internacional, que Stalin consideraba como una 'quinta columna' de Hitler en una inminente guerra mundial. Según mis datos, Nin rompió los propósitos de sus secuestradores y empezó a forcejear con ellos en el automóvil, y alguno de ellos apretó el gatillo en el kilómetro 202. Para hacer desaparecer el cadáver, lo enterraron en la cuneta. A propósito, esa versión dos años más tarde fue confirmada por otra fuente solvente".

Versions, efectivament, diferents, però que no canvien l'aspecte fonamental de la història. El POUM i Nin, com he demostrat en altres llocs, s'havien convertit en una autèntica obsessió per a Stalin i l'assassinat de Nin fou planificat directament des de Moscou, amb evidents complicitats catalanes i espanyoles. Fins al punt que l'assassinat de Nin, com va escriure l'escriptor algerià d'origen francès Albert Camus, va significar un viratge en la tragèdia del segle XX, que és, al mateix temps, el segle de la revolució traïda. •